

# ПЕРАКЛЮЧЭННЕ КОДАЎ У МАЎЛЕННІ БЛОГЕРАЎ

*Козак У.М.*

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі  
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

*Дадзіра Т.П.*

У працы распавядаецца пра феномен code-switching – пераклучэнне кодаў пры маўленні. Зроблена спроба вызначыць асноўныя прычыны пераклучэння кодаў у гаворцы беларускамоўных блогераў Youtube/Instagram/TikTok каналаў (углыб адрасата, тэма размовы, цытаванне і інш.).

Хто яны беларускамоўныя блогеры Youtube, Instagram і TikTok? Калі гаворка заходзіць увогуле пра беларускіх блогераў, шмат хто згадвае канал Улада Бумагі, Эльдара Прыемнага і іншыя. Так, яны беларусы, але робяць кантэнт па-руску. Менавіта з гэтай прычыны ў даследаванні была пастаўлена задача разабрацца, як гатуюць кантэнт непасрэдна тыя блогеры, якія размаўляюць на роднай мове, такія як “Цэнтар новых ідэй”, “Хата з краю”, “Краіна мараў”; а таксама некаторыя каналы, у якіх зараз менш за 1000 падпісантаў: “Слухай сюды” – адукацыйны канал з інфаграфікай, “Кола аглядаў” – пра кіно і музыку, “Яўген Меркіс” – усё для гамельчукоў, “Вера Козел” – дзіцячы канал і інш.

Калі ў грамадстве функцыянуе некалькі моў, то паміж імі непазбежна ўзнікаюць кантакты, вынікам гэтага з’яўляюцца такія лінгвістычныя феномены, як пераклучэнне кодаў і маўленчая акамадацыя, якія на сённяшні дзень выступаюць аднымі з цэнтральных праблем блогінгу.

Усё больш людзей у нашым грамадстве двухмоўныя. Многія з іх часта пераклучаюцца з адной мовы на іншую, вырашаючы, якую мову абраць, у залежнасці ад абставін. Напрыклад, на працы яны размаўляюць на адной мове, а дома – на іншай. Гэтак яны прыстасоўваюцца да наваколля. Але мяняць мову можна таксама і спантанна. Гэты феномен называецца code-switching – пераклучэнне кодаў [1]. Інакш кажучы, гэта пераход моўцы ў працэсе моўных зносінаў з аднаго кода на іншы. У якасці кода выступае пэўны набор моўных сродкаў: мова, варыянт мовы, тэрытарыяльны або сацыяльны дыялект і г. д.

Паспрабуем вызначыць асноўныя прычыны пераклучэння кодаў пры маўленні [2, с.151]:

1. Цытаванне. Цытаванне можа быць розным па прыродзе і характары. Даволі распаўсюджанымі з’явамі ў маўленні блогераў з’яўляюцца прамое і ўскоснае цытаванне, сэнс якіх заключаецца ў дакладнай (ці відазмененай) перадачы чужога выказвання; пры такім цытаванні моўца захоўвае мову арыгінала. Безумоўна, калі гаворка ідзе пра жывое спантаннае маўленне блогераў, то, натуральна, пэўныя разыходжанні з арыгіналам могуць прысутнічаць нават у прамых цытатах, аднак пры гэтым усімі ўдзельнікамі камунікацыі цытаты з нязначнымі скажэннямі ўспрымаюцца як дакладныя. Таксама сустракаюцца выпадкі прамога цытавання надпісаў, рэкламных слоганаў, радкоў з песень, вершаў і гэтак далей. Да прамога цытавання можна аднесці выкарыстанне ў маўленні ўласных назваў на іншай мове, але

калі слова прамаўляецца па-беларуску і тым самым нібы адмяжоўвае сябе і свой моўны код (беларускую мову) ад непрымальных для яго рэчаў, у такіх выпадках можа выкарыстоўвацца тэрмін адмоўнае або негатыўнае цытаванне [3, с.448].

2. Тэма гутаркі. Білінгвы могуць пераключацца на моўны код, які асацыіруецца ў іх з пэўнай тэмай або на якім ім на гэтую тэму лягчэй размаўляць. Акрамя таго, тэма можа выклікаць ужыванне пэўных пластоў лексікі. Адна з прычын выкарыстання рускамоўнымі беларускіх слоў – абазначэнне паняцця, характэрнага для Беларусі або беларускай мовы: мастакі – „белорусские художники”, мова – „белорусский язык”, грошы – „белорусские деньги”, Радзіма – „Беларусь”, перакладчык – „переводчик на белорусский язык”, пісьменнік – „белорусский писатель”. Таксама беларускія ўстаўкі вельмі характэрны для размоў пра людзей, якія гавораць па-беларуску ў паўсядзённым жыцці. Тут варта правесці паралель з прыхаваным цытаваннем, якое можна ў пэўным сэнсе разглядаць як пераклучэнне кодаў, абумоўленае тэмай размовы. Такім чынам, размова пра палітыку, грамадскае жыццё, культуру можа суправаджацца пераклучэннем на змешанае маўленне або рускую мову (у беларускім маўленні было зафіксавана свядомае ўжыванне наступных выразаў: „паліцічаскі”, „масавыя гулянія”, „всяческие праздники”). Гэта тлумачыцца тым, што ў згаданых сферах грамадскага жыцця галоўным чынам выкарыстоўваецца руская мова, таму пры размовах на гэтыя тэмы і ўзнікаюць пераклучэнні кодаў з беларускай на рускую.

3. Выкарыстанне штампаў. Сутнасць гэтай памылкі ў тым, што ў вусным маўленні ці ў мастацкім або публіцыстычным тэкстах выкарыстоўваюцца абароты і канструкцыі, характэрныя для найгоршай разнавіднасці афіцыйна - справавога стылю - "канцылярскай" мовы, так званана "канцылярыту" [4]. Частка выпадкаў кодавага пераклучэння абумоўлена выкарыстаннем моўцамі так званых штампаў і ўстойлівых выразаў. Найчасцей гэта ўстаўкі ў беларускае маўленне выразаў на рускай мове або на змешаным кодзе. Апошняя звязана з тым, што пры выкарыстанні рускага штампа беларускамоўныя часам падкрэслена захоўваюць беларускае вымаўленне: „мания величия”, „идеологическая подоплёка”, „што-та такое вот рабочэ-крэсцьянскае”, „крызіс среднего возраста” і пад.

4. Паўтор рэплікі суразмоўцы. Паўтор моўцам папярэдняга выказвання, яго часткі ці слова з яго (у першую чаргу апорнага) – адна з самых распаўсюджаных прычын кодавага пераклучэння ў жывым маўленні. Паколькі білінгвы валодаюць рознымі мовамі, то пасля рэплікі на адной мове пэўнага суразмоўцы вельмі часта ідзе рэпліка другога на іншай мове. Таму папярэдня рэпліка можа служыць моўным стымулам для пераклучэння.

5. Фактар адрасата. Многія блогеры карыстаюцца ў гаворцы на відэа дзвюма мовамі і па-рознаму размяркоўваюць іх ужыванне. Найбольш распаўсюджаны варыянт, калі чалавек гавораць па-руску, а з беларускамоўнымі – па-беларуску. Гэта становіцца стымулам, каб пераклучыцца з адной мовы на іншую. Праўда, у выпадку, калі камунікацыя адбываецца паміж добра знаёмымі людзьмі, то ролю стымулу для пераклучэння кода можа выконваць не толькі (а нават не столькі) папярэдня рэпліка, колькі асоба, на чыю рэпліку яна адказвае, або асоба, да якой блогер звяртаецца. Так актыўныя карыстальнікі дзвюх моў, жадаючы звярнуцца да беларускамоўных суразмоўцаў, гавораць па-беларуску, а да рускамоўных – па-руску.

6. Фактар моўцы-білінгва. На пераклучэнне кодаў уплывае таксама фактар самога моўцы. Часам чалавек можа забыцца і проста аўтаматычна „пераскочыць” на больш звыклы для яго моўны код.

7. Іншыя прычыны. Гэта, у першую чаргу, змешанае маўленне, якое звязана з моўнай кампетэнцыяй: „ когда не могу перестроиться на другой язык”. Паасобку экспрэсія, іронія, стварэнне камічнага эфекту.

Неабходна звярнуць увагу на тое, што пераклучэнне кодаў (моў) абумоўленае не толькі ўнутрымоўнымі і сацыяльнымі фактарамі, але яшчэ і псіхалінгвістычнымі, прыватнымі ўстаноўкамі. У з’яве кодавага пераклучэння выразна адлюстроўваецца ідэнтычнасць моўцы. Аднак нават у асяроддзі добра знаёмых людзей сацыяльныя ўстаноўкі і статус той ці іншай мовы ў грамадстве накладвае адбітак на камунікацыйныя паводзіны моўцаў. Так, у гаворцы блогераў колькасць кодавых пераклучэнняў з беларускай мовы на рускую ў некалькі раз перавышае пераклучэнні з рускай на беларускую. Беларуска-рускае пераклучэнне кодаў заўсёды здзяйсняецца з прычыны памылак ці праз няведанне адпаведнага беларускага слова. Таксама гэта адбываецца ў выніку агаворкі (гэта тычыцца самых распаўсюджаных слоў). Магчыма таксама выкарыстанне рускай мовы для схаванага цытавання [5, с.21].

Такім чынам, у працы была здзейснена спроба класіфікаваць выпадкі пераклучэння кодаў у гаворцы беларускамоўных блогераў Youtube/Instagram/TikTok каналаў на падставе прычын іх узнікнення. Адной з самых распаўсюджаных прычын кодавых пераклучэнняў была рэакцыя на асобу; гэта значыць, актыўныя білінгвы вар’іруюць мову сваіх выказванняў у залежнасці ад таго, да каго звяртаюцца. Даволі распаўсюджаным стымулам для пераклучэння быў таксама паўтор выразаў з папярэдняй рэплікі суразмоўцаў, што ў сваю чаргу з’яўляецца вынікам рэальнай двухмоўнай камунікацыі. Матэрыял працы дазваляе меркаваць, што ў блогераў ёсць групы білінгваў, для якіх цалкам натуральнай з’яўляецца сітуацыя рэальнага двухмоўя, г. зн. мае месца не толькі пасіўнае, але і актыўнае выкарыстанне беларускай мовы побач з рускай ў паўсядзённым жыцці.

#### Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Пераклучэнне кодаў [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: [https://www.10winds.com/50languages/did\\_you\\_know/BE068.HTM](https://www.10winds.com/50languages/did_you_know/BE068.HTM). – Дата доступу: 12.04.2021.
2. Liankevich, U.V. Code-switching in informal settings [Электронный ресурс] / U.V. Liankevich // ACTA ALBARUTHENICA Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego.- Tom 12 – 2012 . - Рэжым доступу: [http://www.albaruthenica.uw.edu.pl/userfiles/downloads/Acta\\_Albaruthenica\\_12\\_2012.pdf](http://www.albaruthenica.uw.edu.pl/userfiles/downloads/Acta_Albaruthenica_12_2012.pdf). – Дата доступу: 12.04.2021.

### *57-я Научная Конференция Аспирантов, Магистрантов и Студентов БГУИР, Минск, 2021*

3. Холюшкин, Ю.П. Системная классификация цитирования [Электронный ресурс] / Ю.П. Холюшкин // Распределенные информационно - вычислительные ресурсы. Наука – цифровой экономике (DICR-2017): Труды XVI Всероссийской конференции (4-7 декабря 2017 г.). Новосибирск / Под ред. О.Л. Жижимова, А.М. Федотова. - 2017. - Режим доступа: <http://elib.ict.nsc.ru/jsrui/bitstream/ICT/1467/116/paper57.pdf>. – Дата доступа: 12.04.2021.

4. Ужыванне канцылярызмаў і штампай [Электронны рэсурс]. – Режим доступа: <https://mikalai-u.livejournal.com/4175.html> .– Дата доступа: 12.04.2021.

5. Лисковец, И.В., «Русский и белорусский языки в Минске: Проблемы двуязычия и отношения к языку». Переключение и смешение кодов в речи жителей г. Минска: аўтарэф. дыс. канд.філал.навук:10.02.01 ; 10.02.20 [Электронный ресурс] / И.В.Лісковец // Европейский университет – Санкт-Петербург, 2006. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/russkii-i-beloruskii-yazyki-v-minske-problemy-bilingvizma-i-otnosheniya-k-yazyku/read> – Дата доступа: 12.04.2021.